

den zwei Enden der beiden Jungfernkranze hingen mit Kettengeflechter bedeckte 4–5 cm lange, gedrehte, metallfasrige Kordele herab.

Den Jungfernkranzen aus Kéttornyulak ähnliche Kranze kamen in Balatonszőlős, Nagylózs, Kaszaper, Órsziget in Burgenland, Kajárpec, Bácsa, Felső-Örs, in der Umgebung von Kecskemét, in Debrecen un Feldebró vor.

Die Jungfernkranze aus Kéttornyulak ermöglichen die Darstellung der zeitgenössischen Tracht der Kleinadeligen im Komitat Veszprém, aber gleichzeitig bereichern sie auch die Sammlung der europäischen mittelalterlichen Kopfbedeckungen. Mit Hilfe dieser zwei Jungfernkranze kann auch die Kopfbedeckungstracht der Frauen im 16–18. Jahrhundert im Bakony und im Balatonhochland

zur ungarischen Frauentracht gezählt werden, die charakteristisch war von Felső-Örség an bis zum östlichen Teil von Siebenbürgen und deren späte Varianten im 19–20. Jahrhundert auch in anderen Ortschaften des ungarischen Sprachgebietes von der Bauernbevölkerung bewahrt wurden: in Transdanubien, am längsten in Sárköz, in der Tiefebene in Debrecen und in Siebenbürgen in Kalotaszeg.

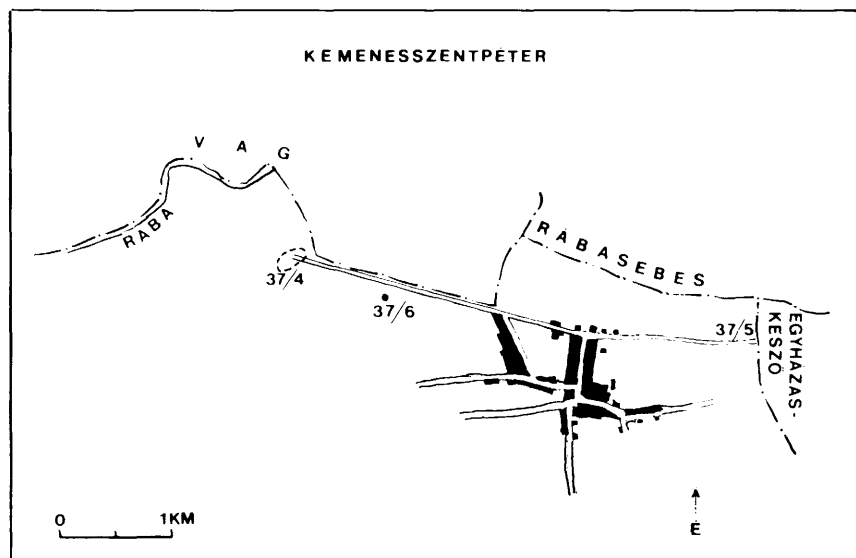
K. PALÁGYI SYLVIA

A KEMENESSZENTPÉTERI RÓMAI KORI HALOMSÍR

Veszprém megye egykori Pápai járásában Egyházaskesző és Kemenesszentpéter határában egy Ny–K-i (pontosabban Egyházaskesző határában Ny–K-i, Kemenesszentpéter határában ÉNy–Ny–DKK-i) irányú, kavicsos szerkezetű út fut a Rába folyó Veszprém megyei szakaszával csaknem párhuzamosan. (1. ábra) A Sóhordó útnak nevezett római út több km-en keresztül követhető.¹

Az 1968-as terepbejárások alkalmával megfigyelt halomsírok közül, a római úttól D-re, a Pagonynak nevezett határrészen, az erdőben egyedül álló halom feltáráására 1969. június 30. és július 6-a között került sor. (2. ábra)

1. ábra. Kemenesszentpéter határának részlete a római út (37/5), a település (37/4) és a római halomsír (37/6) lelőhelyével.

A halom korának meghatározását a római út közelsége és a halomtól cca. 800 m-re Ny–ÉNy-ra azonosított római település előre sejtethette, biztosan azonban csak a feltárások után mondhattunk.²

A halom leírása

átmérője É–D-i irányban: 14,25 m, Ny–K-i irányban: 14,90 m (4. ábra 1.)

legnagyobb magassága: 0,74 m feltöltési rétegei: kavicsos homok 0,22–0,40 m vastagságban, ezalatt 0,06–0,26 m vastag homok, amely középtájon egy 0,06–0,12 m vastagon átégett vörös-barna foltot tart. (4. ábra 4.)

A feltárás módszere:

negyedelő, először az ÉNy-i negyed, majd 3 x 2,5 m nagyságú szelvény az ÉK-i, DK-i és DNy-i negyedben.

A halom legmagasabb pontján kijelölt „0” pont körül, a homokréteg alatt, egy 0,95–2,18 m-es sugarú

körben fekete, faszenes folt jelentkezett. Kb. 2/3-d része a halom É-i felébe esett. (4. ábra 2.) Az ÉK–DNy-i irányban elnyúló folt legnagyobb kiterjedése 3,58 m, ÉNy–DK felé 1,72 m. A később megtalált sírgödör körül egy újabb, erősen átégett, 0,84 m-es átmérőjű elszineződést lehetett megfigyelni, amelyhez DNy felé kisebb, nyúlványszerű foltok csatlakoztak. Az átégett terület legmagasabb pontja a sírgödör É-i szélé közelében volt ott, ahol a máglyamaradványok elterítése eredetileg is a legmagasabb lehetett. (3. ábra) Az erősen átégett részen szétszórótan, mindenütt összeégett bronz- és vastöredékek feküdtek. A faszenes területeken kívül az ÉNy-i és ÉK-i halomnegyedben kerámatöredékek jelentkeztek. Az erősen átégett folt alatt, a halom kijelölt középpontjától É-ra 0,35–0,94 m között ásták be a járószintbe és az altalajba a megközelítőleg háromszög alakú sírgödört, amelybe egy szürke, vízszintes peremű, sűrűn fészült urnát állítottak. (4. ábra 3.) Az urna pereme a sírgödör szélétől 0,13 m-rel volt mélyebben. A sírgödör kiterjedése É–D-i irányban 0,55 m, K–Ny-i irányban 0,45 m. Az urnát homok vette körül. A sírgödör többi részét, D-en és K-en a még izzó, mellékleteket tartalmazó, máglyamaradványokkal töltötték fel. Végül a máglyamaradványokkal beborították a sírgödört, a sírgödör körüli területet (3. ábra) és felhordták a homokos-kavicsos szerkezetű halmot, amelyhez az anyagot a közelből nyerték.

A pápai Helytörténeti Múzeumba került halomelemek, amelyek részletes leírását az alábbi katalógus tartalmazza, lelőhelyük szerint az alábbiak szerint oszlanak meg:

2. ábra. A halom feltárás kezdetén.

Sírgödör

kerámia urna – Kat. 1. 1. – PHM 75. 18. 1. *urnában* – kalcinálódott csontok, gyantarög, bronzkarika, vaseszköz – Kat. 1. 2. 1 –3. – PHM 75. 18. 2–4.

pajzsdudor, pajzsszél, tőr, kard, lándzsák, balták, kerámia- és bronztöredékek stb. Kat. 1. 3. 1 – 51. – PHM 75. 18. 5–62.

Sírgödör felett

kalcinálódott csontok, bronz lándzsavég? – Kat. 2. 1. – PHM 75. 18. 63.

Égett foltból a halom ÉK-i, ÉNy-i negyedéből

kalcinálódott csontok, bronz- és vas-töredékek, üveglvadék. – Kat. 3. 1–8. – PHM 75. 18. 64–71.

Az ÉK-i, ÉNy-i negyed határán a járósínten

edénytöredékek – Kat. 4. 1. – PHM 75. 18. 74.

Az ÉK-i negyed „A” szelvényében a járósínten

edénytöredékek – Kat. 5. 1. – PHM 75. 18. 73.

A halom felhordott földjében

kétgombos fibula töredéke – Kat. 6. 1. – PHM 75. 18. 72.

edény peremét és a perem alatti 3–3,5 cm széles sávot kátrányozták.

Ép. Pereme egy-két helyen töredékes, repedt. Az edény alsó harmadában az egyik oldalon vaskorrózió nyoma. Ltsz.: PHM 75. 18. 1., Szá.: 21,9–22,5 cm, Tá.: 13,5 cm, M.: 37,5 cm.

Sírgödör, urnából

1.2.1. *Gyantarög.* (7. ábra 1.) Egyik oldalán lapítottabb sötétszürke–fekete, barnával erezett. Ltsz.: PHM 75. 18. 2., M.: 4,4 cm.

1.2.2. *Karika.* (7. ábra 2., 11. ábra a.) Bronz. Síkozott, égéstől kissé deformálódott, olvadt. Kat. 1. 3. 34-hez

3. ábra. A sírgödör feletti máglyaelterítés a halom ÉK-i és ÉNy-i negyedében.

tartozik. Ltsz.: PHM 75. 18. 3., átm.: 4,6–4,9 cm.

1.2.3. *Vaseszköz?* Üreges, egyik vége felé szára elkeskenyedik, másik végén ellapított, erős korrózió okozta megvastagodással. Töredékes, 3 darabban. Ltsz.: PHM 75. 18. 4. M.: 1,7–2,8 cm.

Sírgödör, az urna mellől

1.3.1. *Pajzsdudor.* (7. ábra 3., 4., 6., 7.) Vas, bronzlemez borítással. Kónikus, pereme 1,7 cm. A két megmaradt szegecslyuk egyikében lapított félgömbös fejű szegeccsel. A szegecs vége elkalapált, kerek alátétlemezes. Töredékek, égéstől deformálódottak. 8 db-ban. Ltsz.: PHM 75. 18. 5–6. M.: 4,2–9,9 cm, Szegecs h.: 1,9 cm, fej m.: 0,3 cm, fej á.: 1,1 cm.

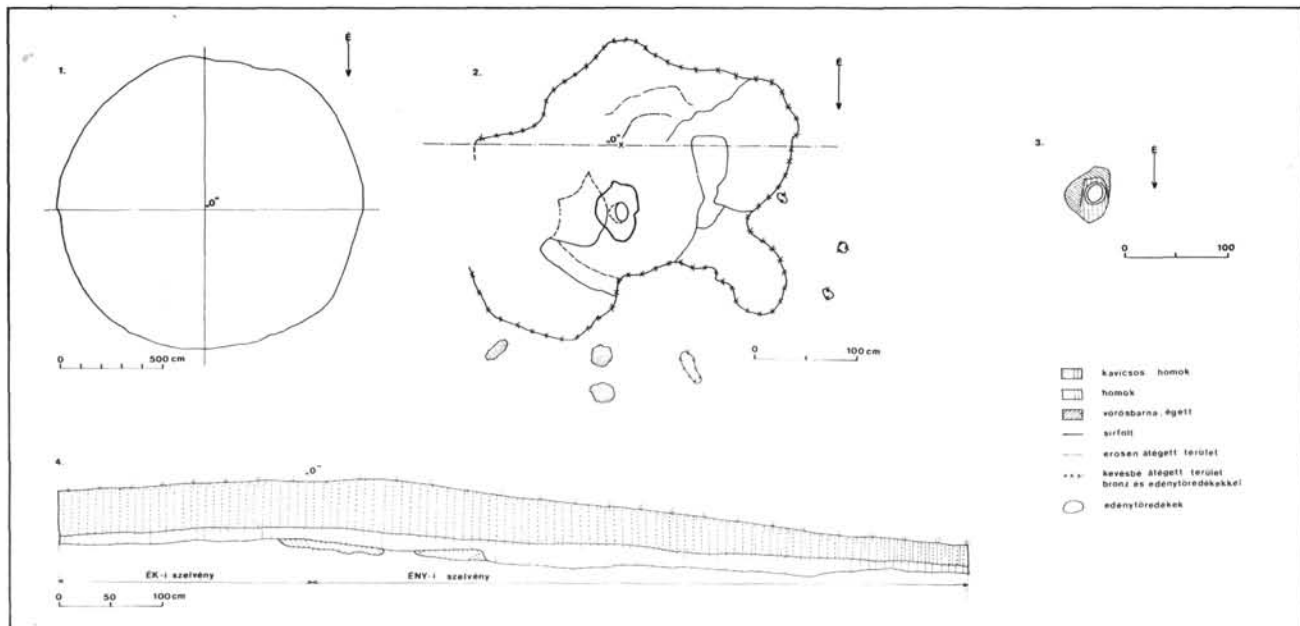

KATALÓGUS

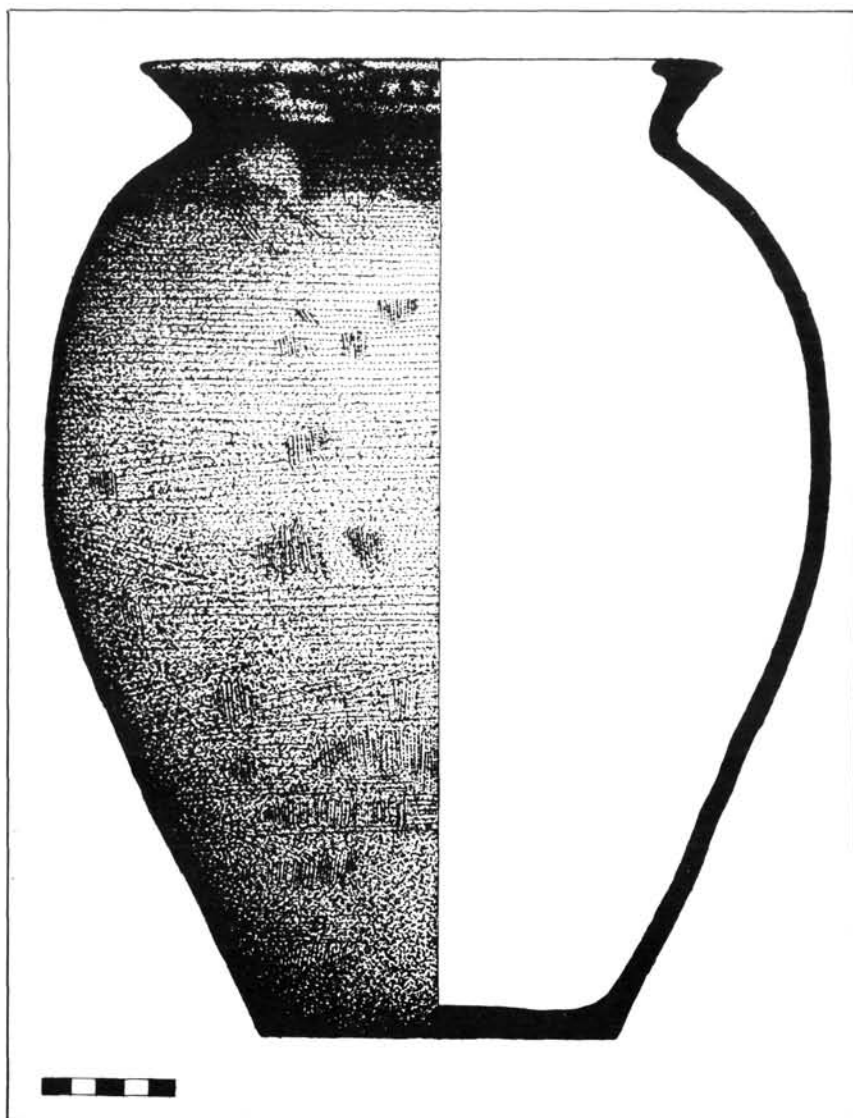
1. Sírgödör

1.1.

Urna. Kerámia. (5–6. ábra) Sötétszürke, csillámos anyagú, vízszintes peremmel. Alj lefelé összeszűkülő, gömbölyű hasú. Perem alatt sűrű hornyolások, teste vízszintesen, függőlegesen és ferdén sűrűn fészült. Az

4. ábra. 1. A halom a feltárás előtt. 2. A sírfolt körüli átégett terület. 3. A sírgödör az urna peremével. 4. A halom ÉK-i szelvényének és ÉNy-i negyedének metszetrajza.

1.3.2.

Pajzsdudor csúcsának bronz lemezborítása. (7. ábra 5., 12. ábra) Csúcsa hiányzik. A csúcs indítást a kerek kivágott alsó lemezre külön rádolgozták. A csúcsrátét alatti 1,1 cm széles sáv eltérő elszíneződést mutat, alsó szélén, kis szakaszon, alig látható kis vájattal. Égett felületű, töredékes, kissé deformálódott.³ A belső oldalon, a töredékes szélhez közel látható íves lenyomat a következő borítólemeze utalhat. Ltsz.: PHM 75. 18. 7. Töredékes á.: 9 cm, m.: 2,5 cm.

1.3.3.

Pajzsszél borítás. (7. ábra 8., 13. ábra) Ezüst. Egyik vége egyenesre vágott, másik vége „V” alakban végződik. A 3 x 2 kerek szegecsűl egymással szemben helyezkedik el. A fülek mellett, a középső szegecs melletti egyik oldalának kivételével, és a veret mindkét végén két-két kis vajat van. A félgömbös fejű szegecsek közül az egyik hiányzik. A szegecsek szárvége elkalapált. A kissé széthajtott lemez metszete enyhén domború. Ltsz.: PHM 75. 18. 8. H.: 11 cm, Sz.: 0,6 cm, szegecs h.: 0,8 cm, fej á.: 0,2 cm.

1.3.4.

Pajzsszél borítás. (7. ábra 9–11., 14. ábra) Bronz. Ívelt, eredeti formájukban összehajtott töredékek. A szegecs

5. ábra. Urna a sírgödörből.

fülek négyszögletesek, bennük két helyen az eredeti fa vastagságot megőrző szegeccsel. A szegecs félgömbös fejű, szárvégek elkalapáltak. A szegecsfülek melletti 2 bemélyített vonalból álló díszítésen kívül a fülek mellől induló vonalkázás kettős „V” alakú. Rossz megtartásúak, égettek. 13 db. Vö. Kat. 1. 3. 19., amelyek vasból van. Ltsz.: PHM 75. 18. 9., M.: 1,6–7,8 cm, fülek által átfogott távolság: 0,4 cm, szegecs h.: 0,5–0,6 cm, Sz.: 0,3 cm.

1.3.5.

Pajzsfogó. (7. ábra 14.) Bronz. A hengeres, végén bebökdösött élű fogantyúrész ívelt szélű felerősítő lemezekbe megy át, amelyek szélei vonallal keretezettek. A középtengelybe helyezték a két szegecslyukat. A félgömbös fejű, alul elkalapált szegecskek közül az egyik hiányzik. A fogantyú félköríves metszetű, felületén középen 3 mélyebb hornyolás, a szélsőkben egy-egy pontsorrall. A szélső hornyokhoz 2–2 „V” alakú bemélyített motívum csatlakozik. A fogantyú mindkét végén két pontsoros díszítés, belső szélekhez csatlakozó többszörös „V” alakú mintával. Ltsz.: PHM 75. 18. 10., H.: 17,9 cm, Sz.: 2,5 cm, fogantyú sz.: 1,6 cm, M.: 0,8 cm, szegecs h.: 1,7 cm, fej á.: 0,5 cm.

1.3.6.

Veret, akasztófül? (7. ábra 17.) Vas. „T” alakú, rövidebb szárait egyenesen levágták, bennük korrodálódott szegecs maradványai. Hosszabb és vastagabb szára törött. A hátlapon a fül derékszögű csonkja. Töredék, erősen korrodálódott. Ltsz.: PHM 75. 18. 11. H.: 3,5 cm, Sz.: 2,2 cm, M.: 1,8 cm.

1.3.7.

Deformálódott **vastöredék** (7. ábra 18.), bronz lemez maradványával. Vö. 1. 3. 2., Ltsz.: PHM 75. 18. 12., M.: 6,3 cm.

1.3.8.

Tör. (7. ábra 13., 15. ábra) Vas. Hegye ép, fogantyúja, felső része az égés miatt hiányzik, a megmaradt rész deformálódott. Felső rétege lemezszerűen leválik. 10 db-ban. Ltsz.: PHM 75. 18. 13., H.: 12,6 cm, Sz.: 2,6 cm.

1.3.9.

Kard. (8. ábra 1.) Vas. Nyéltüskés, többszörösen hajlított. Mindkét oldalán két széles horonnyal. Nyéltüskéjének vége és a kard vége hiányzik. A töredékes darabok nem illeszkednek egymáshoz. Égett, erősen korrodálódott. 11 darabban. Részben kiégésített. Ltsz.: PHM 75. 18. 14., M.: 21,7 cm, Sz.: 5,6 cm.

1.3.10.

Kardkoptató. (8. ábra 2.) Vas. Félköríves végződésű, égéstől deformálódott, töredékes, ragasztott. Ltsz.: PHM 75. 18. 15., Sz.: 5,8 cm, V.: 1,1 cm.

1.3.11.

Lándzsacsúcs. (7. ábra 12., 16., 16. ábra) Vas. Fűzfalevélre emlékeztető, nyújtott, 1/3-ad részétől erősen elkeskenyedő. Mindkét oldalán egy-egy él. Nyélcsovés, síkozott. Erősen korrodálódott, égett. 2 db-ban. Ltsz.: PHM 75. 18. 16., H.: 13,8, 4,4 cm, Sz.: 2,5 cm, nyélcső külső á.: 1,2 cm, belső á.: 0,7 cm.

1.3.12.

Lándzsahegy. (8. ábra 15.) Vas. Nyújtott deltoid alakú, nyélcsovés. Égéstől deformálódott, hiányos. Visszahajló hegye is hiányzik. Ltsz.: PHM 75. 18. 17., H.: 17,5 cm, Sz.: 6,3 cm.

1.3.13.

Balta, harcibalta? (7. ábra 15., 17. ábra) Vas. Az ovális nyéllyuk egy-egy oldalán felerősítő szárnyakkal, amelyek

közül az egyik töredékes. Éle töredékes. Égett? Erősen korrodálódott. Ltsz.: PHM 75. 18. 18., H.: 10,3 cm, Sz.: 9,3 cm, nyéllyuk 2,8–2,9 cm.

1.3.14.

Balta, harcibalta? (7. ábra 19.) Vas. Éltöredéke az 1.3.13-hoz hasonló darabnak. Égett? Erősen korrodálódott. Ltsz.: PHM 75. 18. 19., H.: 7,5 cm, Sz.: 5 cm.

1.3.15.

Pánt. (8. ábra 4.) Vas. Derékszögben megtört, törésnél erős vaskorrózióval. Égett? Ltsz.: 75. 18. 20., H.: 6 cm, pánt sz.: 1,4–1,7 cm.

1.3.16.

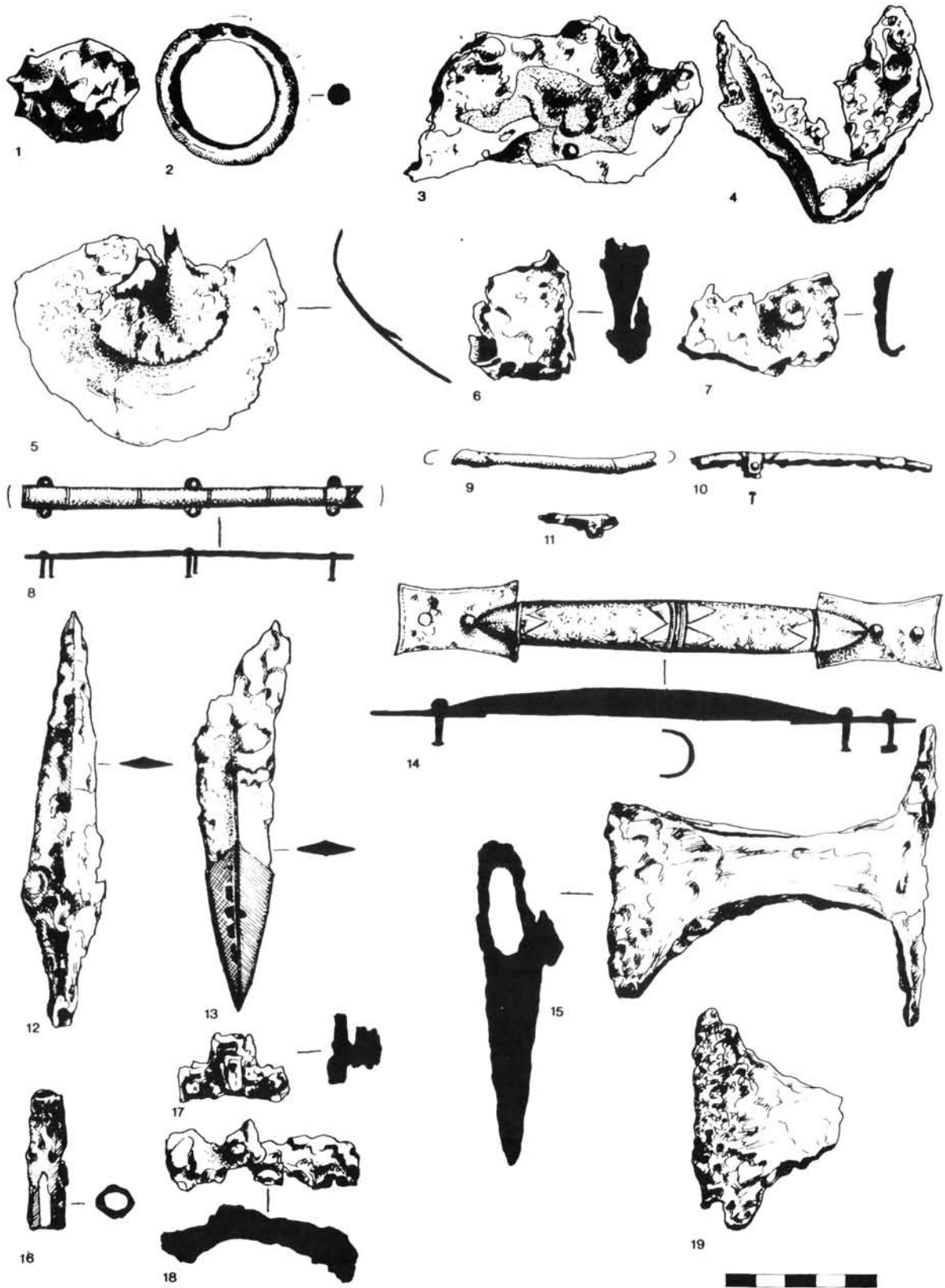
Sarkantyú. (8. ábra 3.) Vas. Kúpos tuskével és szárindítással. Erősen korrodálódott, égett? Ltsz.: PHM 75. 18. 21., túske h.: 3,6 cm, Sz.: 1,9–2 cm töredékesen.

1.3.17.

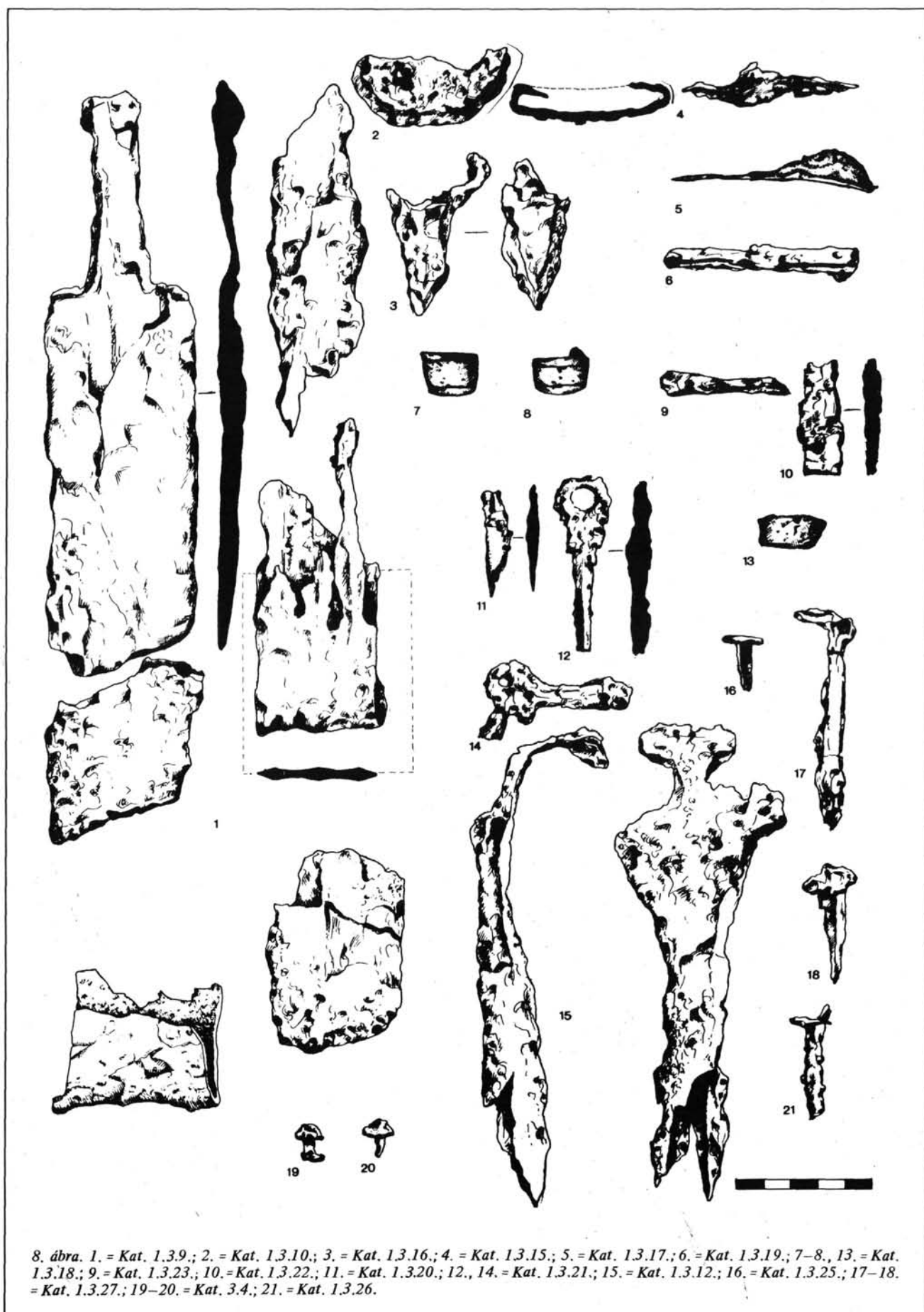
Sarkantyútöredék? (8. ábra 5.) Vas. Enyhén ívelt, töredékes pánt, kerek dudorral. Erősen korrodálódott. Ltsz.: PHM 78. 18. 22., H.: 7,8 cm, Sz.: 1,8 cm.

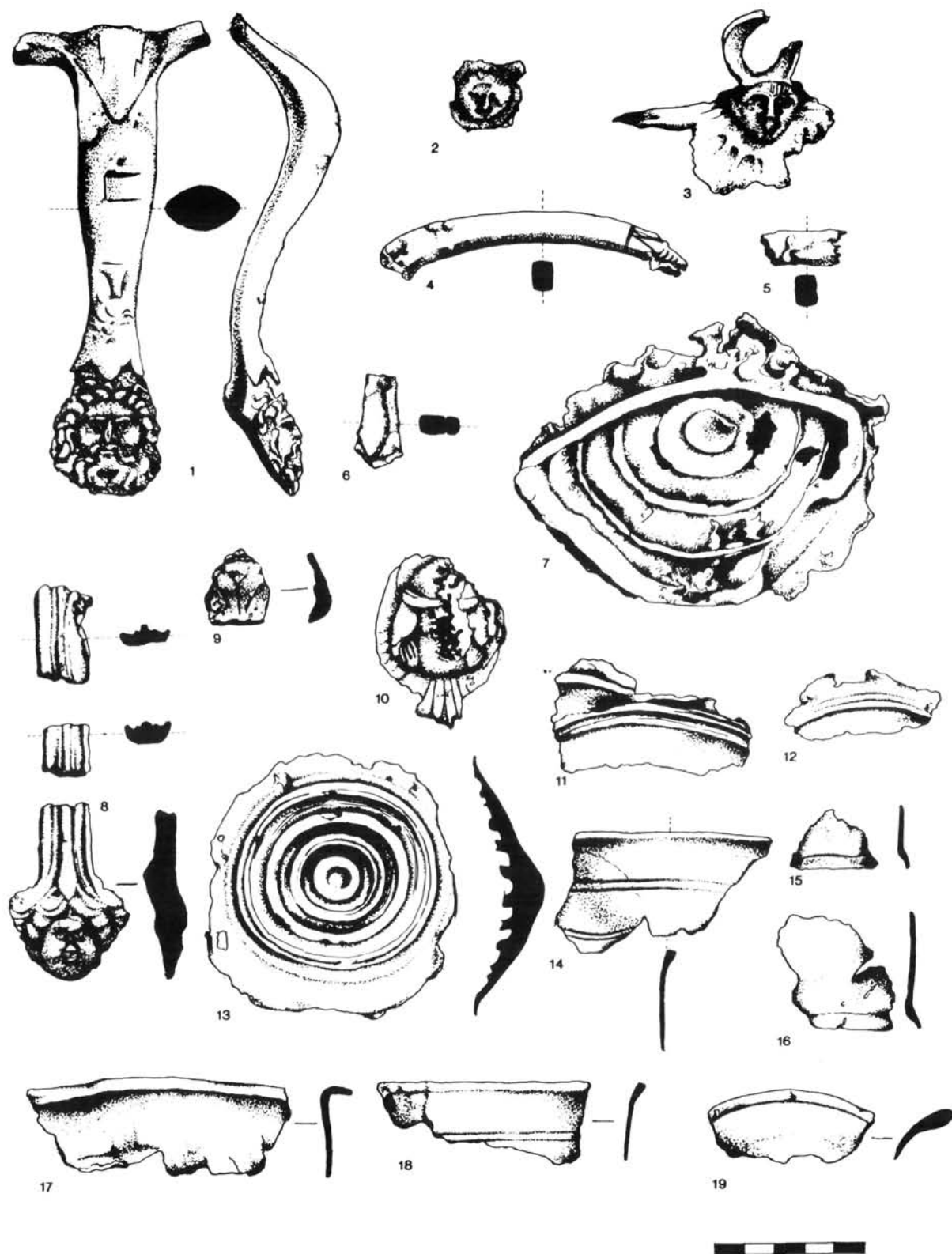
6. ábra. Urna a sírgödörből.

7. ábra. 1. = Kat. 1.2.1.; 2. = Kat. 1.2.2.; 3-4., 6-7. = Kat. 1.3.1.; 5. = Kat. 1.3.2.; 8. = Kat. 1.3.3.; 9-11. = Kat. 1.3.4.; 12., 16. = Kat. 1.3.11.; 13. = Kat. 1.3.8.; 14. = Kat. 1.3.5.; 15. = Kat. 1.3.13.; 17. = Kat. 1.3.6.; 18. = Kat. 1.3.7.; 19. = Kat. 1.3.14.

8. ábra. 1. = Kat. 1.3.9.; 2. = Kat. 1.3.10.; 3. = Kat. 1.3.16.; 4. = Kat. 1.3.15.; 5. = Kat. 1.3.17.; 6. = Kat. 1.3.19.; 7-8., 13. = Kat. 1.3.18.; 9. = Kat. 1.3.23.; 10. = Kat. 1.3.22.; 11. = Kat. 1.3.20.; 12., 14. = Kat. 1.3.21.; 15. = Kat. 1.3.12.; 16. = Kat. 1.3.25.; 17-18. = Kat. 1.3.27.; 19-20. = Kat. 3.4.; 21. = Kat. 1.3.26.

9. ábra. 1. = Kat. 1.3.28.; 2-3. = Kat. 1.3. 29.; 4-5. = Kat. 1.3.31.; 6. = Kat. 1.3.32.; 7. = Kat. 1.3.35.; 8. = Kat. 1.3.30.; 9. = Kat. 1.3.33.; 10. = Kat. 1.3.34.; 11-12 = Kat. 1.3.37.; 13. = Kat. 1.3.36.; 14., 18. = Kat. 1.3.41.; 15-16. = Kat. 1.3.42.; 17. = Kat. 1.3.40.; 19. = Kat. 1.3.43.

1.3.18.

Situlaláb. (8. ábra 7–8., 13., 18. ábra b.) Bronz. Csonakúp alakú, oldalán két párhuzamos horonnyal. Edényhez csatlakozó felülete, egyenetlen. Égett. 3 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 23., 47., Á.: 2; 2,1 (2,2); 2,7 cm, M.: 1,2; 1,6; 1,1 cm.

1.3.19.

Pajzszelet veret? (8. ábra 6.) Vas. Összehajló, erősen korrodálódott. Égett. Ltsz.: PHM 75. 18. 24., H.: 6,9 cm, Sz.: 0,8 cm.

1.3.20.

Késpenge? töredék. (8. ábra 11.) Vas. Ltsz.: PHM 75. 18. 25., H.: 3,2 cm, Sz.: 0,7 cm.

1.3.21.

Nyeltöredék? (8. ábra 12., 14.) Vas. Kerek fül, hozzá rombusz keresztmetszetű üreges szár csatlakozik. Égett. 2 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 26., H.: 6,4; 5,2 cm, fej sz.: 2 cm.

1.3.22.

Pánt, veret? (8. ábra 10.) Vas. Egyik végén egyenesre levágott. Égett, deformálódott. Ltsz.: PHM 75. 18. 27., H.: 4 cm, pánt sz.: 1,6 cm.

1.3.23.

Veret, szíjvég? (8. ábra 9.) Vas. Enyhén meghajlott, egyik vége kissé kiszélesedik, másik vége elkeskenyedik. Szélesebb vége közelében erősen korrodálódott dudorral, annak ellenkező oldalán 2 kis párhuzamos korong. Töredék. Égett. Ltsz.: PHM 75. 18. 28., H.: 4,4 cm, Sz.: 1 cm.

1.3.24.

Váll- és oldaltöredékek. Kerámia. Sötétszürke, szemcsés felületű, csillámos anyagú. Válltöredéken sűrű hornyolás. Két edényhez tartozik. 4 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 29. M.: 3,3–4,6 cm.

1.3.25.

Szeg. (8. ábra 16.) Vas. Kerek, lapos, üreges fejű, négyszögletes keresztmetszetű szárral. Részben töredékes. 3 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 30., H.: 6,1 cm, fej á.: 1,3–1,4 cm.

1.3.26.

Szeg. (8. ábra 21.) Vas. Laposra kalapált, töredékes fejjel, négyszögletes keresztmetszetű, töredékes szárral. Ltsz.: PHM 75. 18. 30., H.: 3,6 cm, fej á.: 1,3 cm.

1.3.27.

Szeg. (8. ábra 17., 18.) Vas. Kerekre kalapált fejjel, vastagabb négyszög keresztmetszetű szárral. Égettek, deformálódtak, töredékesek. 7 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 30., M.: 2,3–7,6 cm.

1.3.28.

Korsófül. (9. ábra 1., 19. ábra) Bronz. Nyújtott „S” alakú. Leveles támasztófüle letört, valószínűleg azonos volt a Kat. 1.3.33-mal. A fül felső törésvonala tájáról induló levélmotívum a peremek széle felé széthajlik. A fül

törésvonala alatt hiányosan bemélyített fekvő téglalap, lejjebb ívelt oldalú, stilizált „gyümölcsöskosár”. Ezalatt félköríves, szabálytalanul elhelyezett bevágások látszanak. A fül alapját a 3 elnagyolt levél alatt szakállas, bajszos férfifej (szatírfej?) díszíti. A haj és a szakáll tincsekben, hosszú fürtökkel elrendezett. Orra kopott. A mélyen ülő szemek felett erősen kiugró szemöldök. Az egész fül felülete hólyagos. Peremhez csatlakozó részen töredékes. Ltsz.: PHM 75. 18. 31., H.: 15,6 cm, Sz.: 6,5 cm.

1.3.29.

Situlafül-attache pár. (9. ábra 3., 2., 18. ábra a.) Bronz. Kerek füle deformálódott, hiányos. Allatfeje nyúl-vánná csökevényesedett, másik oldalon hiányzik. A fül alatt, enyhén kiemelkedő, háromszögű alapon erősen sematizált kerek fej, maszk. Haja enyhén összefutó vonalakkal jelzett. Szem jobb felé eltolódott ovális mélyedés, benne kis kidomborodó ponttal ill. újabb beütéssel. Szemöldöke enyhén kidudorodik. Orra háromszögletes, szája bemélyített karika. A fej alatt félkörívekből induló sugaras jelzés. A másik attache-ból csak az arc maradt meg. Égéstől deformálódott, töredékes. 2 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 32., 38., H.: 7, 3 cm, Sz.: 5,9, 2,6 cm.

1.3.30.

Korsófül. (9. ábra 8., 20. ábra) Bronz. Két mély horonnyal osztott fül. Középső borda mindkét oldalán egy-egy keskeny vajat. A fül széle az alapon voluta szerűen felhajlik. A középső borda alatt kétféle fésült hajú női fej. Kerek arc, amelyet oldalt tincsekbe rendezett haj keretez. A szem ovális dudorral jelzett. Kis száj, kerek áll. Felülete égett, töredékes, 3 db-ban. Ltsz.: PHM 75. 18. 33. H.: 5,8; 3,2; 1,6 cm, alap sz.: 3,8 cm, fül sz.: 1,5 cm.

1.3.31.

Situlafül. (9. ábra 4–5.) Bronz. Téglalap keresztmetszetű. Elkeskenyedő részének mindkét oldalán az edényfüle merőleges vájathoz háromszögű vonalkázott, vájattal lehatárolt mézők csatlakoznak. Közöttük, vagy felettük félköríves bevágások. Égéstől deformálódott, töredékes, 2 db-ban. Ltsz.: PHM 75. 18. 34., H.: 9,9; 2,6 cm, Sz.: 0,7; 1,4 cm.

1.3.32.

Vödörfül. (9. ábra 6.) Bronz. Téglalap keresztmetszetű. Egyik végén kissé kiszélesedő és megközelítőleg háromszögben végződő. Széle vájattal keretezett lehetett, közelében ill. a másik oldalon középtájon pontokból álló íves vonal fut. Töredék. Ltsz.: PHM 75. 18. 35., H.: 3,3 cm, Sz.: 1,8 cm.

1.3.33.

Támasztó fül töredék. (9. ábra 9.) Bronz. Megközelítőleg háromszög alakú. Homorú oldalán vajatokkal jelzett levélmotívum. Töredék, égett? Ltsz.: PHM 75. 18. 36., H.: 2,2 cm, Sz.: 2,1 cm.

1.3.34.

Serpenyő attache, applikáció. (9. ábra 10, 11. ábra b.) Bronz. Ovális alapon kidomborodó fej, két oldalt bemélyített vonalkával jelzett, lecsüngő hajjal. A homlokon hajpánt (?). A szem bemélyedő, száj kiugró. Az egész darab erősen égett. Az applikáció felső szélén látható törésvonaltól egy merőleges állású kisebb karikat is lehetővé tesz, amelybe a Kat. 1.2.2. karika kapcsolódhatott. Alján vonalakkal jelzett, sematizált levélpalmetta motívum. Ltsz.: 75. 18. 37., H.: 5,6 cm, Sz.: 4,2 cm.

1.3.35.

Tál alj-töredéke. (9. ábra 7.) Bronz. 0,9 cm magas talpgyűrűn álló edény égéstől deformálódott, összegyűrődött töredéke. Esztergált. Kis foltban vaskorrózió. Ltsz.: PHM 75. 18. 39. H.: 11,9 cm, Sz.: 9,7 cm.

1.3.36.

Korsóalj. (9. ábra 13.) Bronz. Koncentrikus körökben mélyen bordázott, esztergált. Ltsz.: PHM 75. 18. 40., Á.: 8,9 cm, M.: 1,3 cm.

1.3.37.

Edényalj. (9. ábra 11–12.) Bronz. Koncentrikus körökben bordázott. Égett, deformálódott, töredék. 2 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 41., H.: 6,6; 5,2 cm, Sz.: 3,6; 2,1 cm.

1.3.38.

Serpenyő-, vagy medence-tál peremtöredékei. (10. ábra 1., 5., 8., 10.) Bronz. Kihajló, 1–1,1 cm széles galléros perem, alatta 2, vagy több sorban bemélyített vonalak, vajatok. Vas korrozio nyomával. Égéstől deformálódtak, töredékesek. 5 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 43., 50., H.: 3,7–9,9 cm, Sz.: 1–3,8 cm.

1.3.39.

Kis veder, merítő (?) peremtöredékei. (10. ábra 6–7., 9.) Bronz. 0,7 cm széles, kihajló. Égéstől deformálódtak. 3 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 43., H.: 2,9–5,2 cm.

1.3.40.

Medence-tál peremtöredéke. (9. ábra 17.) Bronz. 0,7 cm széles, kihajló peremes töredék, égéstől deformálódtak. Ltsz.: PHM 75. 18. 44., H.: 8,5 cm, Sz.: 3,1 cm.

1.3.41.

Tálperem. (9. ábra 14., 18.) Bronz. Megvastagodó, vízszintesre vágott perem. Vállán 2–2 hornyolással. Égéstől deformálódtak. Belső oldalon vaskorrózió nyoma. Töredék. 2 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 45–46., H.: 6,4; 7 cm, Sz.: 3,8; 2,7 cm.

10. ábra. 1., 5., 8., 10. = Kat. 1.3.38.; 3. = Kat. 1.3.44.; 4. = Kat. 1.3.45.; 6-7., 9. = Kat. 1.3.39.; 11-12. = Kat. 1.3.46.; 13-14. = Kat. 1.3.47.; 15. = Kat. 1.3.50.; 16. = Kat. 2.1.; 17. = Kat. 1.3.51.; 18-20. = Kat. 3.1.; 21. = Kat. 3.7.; 22. = Kat. 6.1.; 23. = Kat. 3.4.; 24. = Kat. 3.3.; 25. = Kat. 3.5.; 26. = Kat. 5.1.; 27. = Kat. 3.2.; 28. = Kat. 3.6.

1.3.42.

Kis edény aljtöredékei. (9. ábra 15–16.) Bronz. Enyhén ívelő, párnás aljú deformálódott töredékek. 4 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 48., 51. (?), H.: 2,7–3,4 cm, Sz.: 1,9–4(?) cm.

1.3.43.

Edényperem. (9. ábra 19.) Bronz. Kihajló, megvastagodó korsóperem, perem alatt horonnyal. Égett? Töredék. Ltsz.: PHM 75. 18. 49., H.: 5,6 cm, Sz.: 2,4 cm.

1.3.44.

Aljtöredék. (10. ábra 3.) Bronz. Kívül-belül egyes-kettes koncentrikus körrel. Töredék. 2 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 52., 58., H.: 4,4; 5,6 cm, Sz.: 2,1; 3,9 cm.

1.3.45.

Aljtöredék. (10. ábra 4.) Bronz. 2–2 koncentrikus körrel. Égett, vékony. Ltsz.: PHM 75. 18. 53., H.: 4 cm, Sz.: 1,3 cm.

1.3.46.

Edénytöredékek. (10. ábra 12., 11.) Bronz. Hármastöréssel díszítve. Deformálódott. 4 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 54., 59., 60.; H.: 4,6–5,9 cm, Sz.: 2,3–4,8 cm.

1.3.47.

Edénytöredék. (10. ábra 13., 14.) Bronz. Kettős vajatokkal díszített oldaltöredékek. Égettek, deformálódtak. 3 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 55–57., H.: 7,4; 4,3; 5,6 cm, Sz.: 5,2; 4,5; 4,6 cm.

1.3.48.

Edénytöredék váll részletével. Bronz. Enyhén kihajló, deformálódott, vas-korrózióval. 2 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 61., H.: 6; 3,3 cm, Sz.: 7,7; 5,7 cm.

1.3.49.

Edény oldaltöredékek. Bronz. Égéstől erősen deformálódott töredékek, néhányon egyes, kettős, hármastöréssel díszített maradványok. 45 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 61., M.: 1,6–10,2 cm.

1.3.50.

Mécses-töredék? (10. ábra 15.) Bronz. Íves, tölcserőszerű megmunkálással? Égéstől deformálódott. Töredék. Ltsz.: PHM 75. 18. 62., H.: 3,5 cm, Sz.: 1,6 cm.

1.3.51.

Mécses-töredék? (10. ábra 17.) Bronz. Egyenesre vágott peremű, volutás mécses töredék? Égéstől deformálódott. Töredék. Ltsz.: PHM 75. 18. 62., Á.: 3,8 cm, M.: 1,6 cm.

2. Sírödör felett.

2.1.

Lándzsavég, tagozat. (10. ábra 16.) Bronz. Hatszög keresztmetszetű, csúcsban végződő tárgy. Csúcsa hiányzik. Egyik oldalán „U” alakú nyílás. Szélesebb oldalán szakaszosan ferde, rövid oldalain kalász-szerűen összefutó megmunkálási nyo-

mok. Töredék. Ltsz.: PHM 75. 18. 63., H.: 5,4 cm, Sz.: 2 cm.

3. A halom ÉK-i, ÉNy-i negyedéből, az égett foltból

3.1.

Edénytöredékek. (10. ábra 18–20.) Bronz. Kettes, hármastöréssel díszítve. Váll-, és oldaltöredékek. 3 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 64., M.: 4,1–7,6 cm.

3.2.

Korsófül töredéke. (10. ábra 27.) Bronz. Stilizált madárfej. Egyenetlen felületű, töredék. Ltsz.: PHM 75. 18. 65. H.: 4,1 cm, Sz.: 1 cm.

3.3.

Edényalj töredék. (10. ábra 24.) Bronz. Két erős bordával. Égett felületű? Töredék. Esztergált. Ltsz.: PHM 75. 18. 66. H.: 2,3 cm, Sz.: 1,3 cm.

3.4.

Szeg. (10. ábra 23.) Vas. Félgömbös fejű kisebb-nagyobb szegek. Szárak üregek, négyszögletes keresztmetszetűek. Erősen korrodálódtak, töredékesek. 7 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 67. Épebb szeg fej á.: 0,8 cm, hajlított szárral h.: 1,4 cm.

3.5.

Edényperem. (10. ábra 25.) Bronz. Megvastagodó és egyenesre levágott töredék. A perem alatt és a vállon egy-egy horony-vajat. Egyenetlen felületű. Ltsz.: PHM 75. 18. 68., H.: 3,3 cm, Sz.: 1,8 cm.

3.6.

Pánt, veret? (10. ábra 28.) Vas. Erősen korrodálódtak. Íves, egyik vége törött, másik félköríves végződésű, belekorrodálódtak szeggel, a pánt vége felé kettős, kereszt irányú tagolás (tausírozás?) maradványa. Töredék. Ltsz.: PHM 75. 18. 69., H.: 5,7 cm, Sz.: 1–1,6 cm.

3.7.

Pánt. (10. ábra 21.) Vas? Vaskorrózióval. Törött, töredékes. 2 db-ban. Ltsz.: PHM 75. 18. 70., H.: 3,6 cm, Sz.: 0,5 cm.

3.8.

Üvegdarab. -Golyóvá olvadt töredék. Sárgás-fehér. Ltsz.: PHM 75. 18. 71. Á.: 0,7 cm.

4. A halom ÉK-i, ÉNy-i negyedének határáról, – 24 cm (a járósintzről)

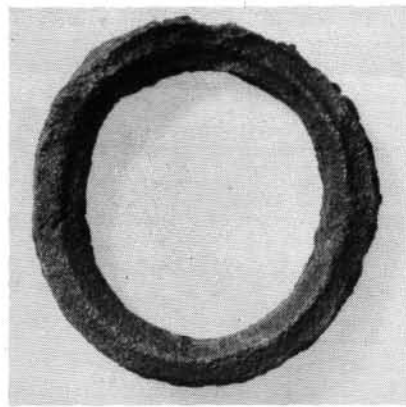
4.1.

Edény oldaltöredékei. Kerámia. Sötétszürke. 24 db. Ltsz.: PHM 75. 18. 74., M.: 3,5–8,9 cm.

5. A halom ÉK-i negyede, „A” szelvény, – 35 cm. (a járósintzen)

5.1.

Edénytöredék. (10. ábra 26.) Kerámia. Sötétszürke, enyhén rézsutos peremtöredék, vállán sűrű hornyolással. Ragasztott. Ltsz.: PHM 75. 18. 73., Á.: 18,6 cm.

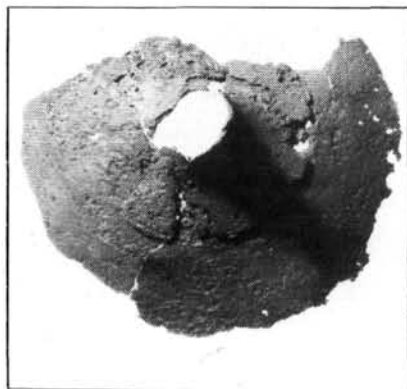
11. ábra. a–b. Serpenyőfül és applikáció.

6. A halom DK-i negyede, felhordott földből.

6.1.

Kérgömbös fibula töredéke. (10. ábra 22.) Bronz. Feje hiányzik, lába hiányos, felülete egyenetlen. Égett. Ltsz.: PHM 75. 18. 72., H.: 3,6 cm.

A halomban talált kerámia edények számát háromban állapíthatjuk meg. Ezek közül a sírgödör urnája (Kat. 1.1.) épen került elő (5–6. ábra), míg peremtöredéket csak az ÉK-i halomnegyed járószintjén találtunk. (Kat. 5.1., 10. ábra 26.) Az ÉK-i, ÉNy-i negyed határára fekvő oldaltöredékek (Kat. 4.1.) is részben ehhez az edényhez tartoznak. Az urna melletti cserepek két edénynek váll-, és oldaltöredékei. Mivel ezek a töredékek nem mutatnak erős égésnyomokat, vagy a máglyáról leestek, később összegyűjtött edényekről van szó, vagy a még nyitott sírgödör mellett tartott halotti tor maradványai lehettek. Cserepeinek egy részét talán szándékosan szórták a sírgödörbe, ill. hagyták a járósintzen.⁴ A sírgödör urnája és a többi, fazékként használt szürke urna, tojásdad formája, kihajló, vagy megközelítőleg

12. ábra. A pajzsdudor csücsának bronzborítás.

vízszintes pereme, vállon sűrű hornyolással ill. a testet sűrűn díszítő vízszintes, függőleges és ferde fésüléssel a szombathelyi I–II. század fordulójára keltezett sírokkal mutat rokonságot. Peremkiképzésük a szombathelyi fésületlen példányokhoz áll közel. Kátrányozással Kemenesszentpéteren csak a sírgödör urnájánál találkozunk. Ez, az egyébként Emonára jellemző szokás fel lép Szombathelyen is és a tartományban máshol is.⁵ S mivel a kemenesszentpéteri halomsírt közvetlenül a Rábán keresztülhaladó, Savariába vezető út mentén állították, nem csodálkozhatunk azon, ha ezek a termékek Savaria territoriumának K-i széle – amelyet a Rába vonallal azonosítottak⁶ – közelében, esetleg éppen Savariából érkezve, itt is megjelennek.

A kemenesszentpéteri halomsír feltárásával ismét szaporodott a pannoniai fegyveres sírok száma. A máglyára helyezett, majd onnan a sírgödörbe, ill. a köré szórt átégett kisebb-nagyobb töredékekből a kemenesszentpéteri halomban eltemetett férfi fegyverkészletét meg tudtuk határozni: *pajzs* (bronz borításos, kónikus vas pajzsdudor, bronz pajzsfogó, ezüst, bronz, vas pajzsszél borítások – Kat. 1.3.1–5., 19.? 7. ábra 3–11., 14., 8. ábra 6.), kétélű, háromosztatú, hosszú *vas kard* (Kat. 1.3.9–10., 8. ábra 1., 2.), *vas tör* (Kat. 1.3.8., 7. ábra 13.), *egy keskenyebb és egy szélesebb vas lándzsa* (Kat. 1.3.11–12., 7. ábra 12., 8. ábra 15.), *bronz lándzsavég, vagy lándzsafogó* (Kat. 2.1., 10. ábra 16.), *két vas balta* (harcibalta – Kat. 1.3.13–14., 7. ábra 15., 19.), *két vas sarkantyú* (Kat. 1.3.16., 17.? 8. ábra 3., 5.). A *késpenge* töredék (Kat. 1.3.20., 8. ábra 11.) fegyverként nem jöhet számításba.

A fegyveranyag összeállításához, a *pajzsfogó* és *pajzsszélek* díszítésehez (7. ábra 14., 13–14. ábra) leg-

13. ábra. Ezüst pajzsszél borítás.

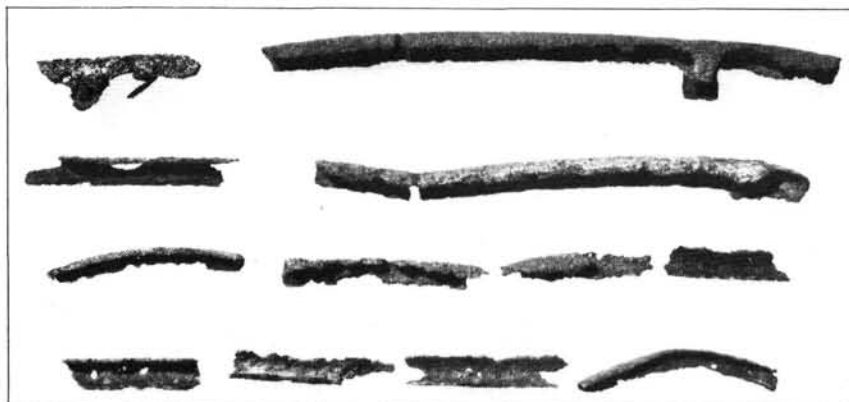
jobb pannoniai példaként a kálozi síregyüttes kívánkozik,⁷ de felsorolhatjuk a közeli, még publikálatlan, Vinár koracsászárkori sírjait,⁸ a Katzelsdorf-i halomsír ill. a Mannersdorf-i halom nélküli temetkezés leleteit.⁹ A pajzshoz, a pajzsfogó és a pajzsszél veretek díszítéséhez D-ről, a zágrábi múzeum Zemun-Gardoš-i (Zimony-Gárdos), zártnak mondott síregyüttesét is megemlíthetjük,¹⁰ vagy a Barbaricum szlovák, lengyel, német kutatók által publikált sírjait is. Amíg Szabad Germánia területén ez a pajzsdudorforma rövidebb, vagy hosszabb tuskéval szélesen elterjedt, hasonlóan a pajzsfogó és pajzsszél veretek háromszögű, egyes, kettős vájattal díszített mintáihoz,¹¹ addig a harci balta pontos megfelelőjére csak a Fejér megyei Káloz leletei között akadhatunk.¹²

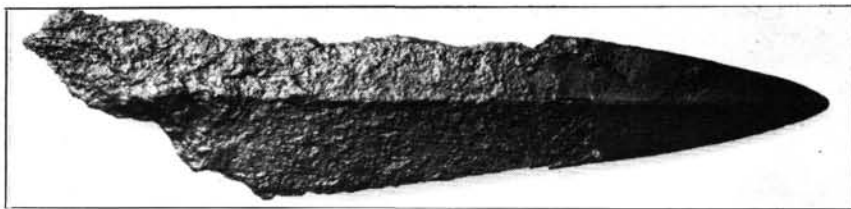
Pajzsdudorunk (7. ábra 3–5.) a Katzelsdorf-i 2. halomcsoport 2. sírjának pajzsdudorához képest íveltebb oldalú, magasabb hegyű típust (12. ábra) képvisel és valószínűleg későbbi is lehet. A Katzelsdorf-i pajzsdudort Jahn 5-ös típusába sorolták.¹³ Ez a típus elsősorban az I. század első felére, de 100-ig is jellemző. A kemenesszentpéteri pajzsdudor inkább Jahn 6-os típusához hasonlít, amely leggyakrabban 100 körül lép fel.¹⁴ Ezt a kelteztést erősítheti meg az inotai 1. halom pajzsdudora is.¹⁵ A kemenesszentpéteri pajzsdudor bronz borítású. Ezzel, a pajzsdudoron alkalmazott technikával sem provinciabeli, sem a Dunától É-ra eső területen nem találkozunk. A kónikus pajzsdudorok szegecssei viszont a vason és bronzon kívül vasból, bronz borítással is készülhetnek.¹⁶ A nem túl jól sikerült reprodukción,

amely a Hohenstaaten-i (Kr. Bad Freienwalde) ívelt oldalú, tuskés végű pajzsdudorról készült, nem egészen világos, hogy a „fém” dudor bronzlemez borítású-e, vagy a hiányok lemez szélei a vaskorrózió eredményei-e?¹⁷

A noricum-pannoniai kör, valamint a Dunától É-ra eső terület már említett *pajzsfogói* csak díszítésükben, félköríves metszetükben mutatnak rokonságot. Az alaplemezek kiképzése más és más. Leggyakoribb közöttük az egyes, vagy kettős bábos alaplap, ennek megfelelően egy, vagy két, többnyire félgömbös fejű szegeccsel.¹⁸ Szögletes alaplemezt csak a Wegewitz közölte Putensenből ill. Jaksonow (W. Wrocław)-ból említhetünk.¹⁹ A Przeworsk kultúra B_{2b} fázisában fellép egy egyenes, vagy ívelt trapéz alakú díszítetlen, vagy csak egy-két vonallal osztott pajzsfogó forma, amelyen a fogó az alaphoz kúpszerűen csatlakozik, az alaplemez szegecs fejei pedig kisebbek lettek.²⁰ Ez a forma vasból, enyhén ívelt oldalú téglalap alakú alaplemezzel Kostolná pri Dunajiban is megjelenik.²¹ Godłowski a díszített pajzsfogó változatot a B_{2a} alcsoportjába, Domitianus-Traianus korára helyezi, míg a díszítetlen változatot a B_{2b} fázisba, a Hadrianustól Antoninus Pius közötti időszakra.²² A kemenesszentpéteri pajzsfogót (7. ábra 14.) inkább a két változat közötti formának fogadhatjuk el, ezért inkább a századfordulóra, vagy a II. század elejére helyezhetjük. A kemenesszentpéteri pajzsfogóhoz hasonló díszítés általánosan kedvelt pajzsfogókon és pajzsszél vereteken az I. század közepe táján, az Eggers féle B₁/B₂ határán, ger-

14. ábra. Bronz pajzsszélborítás.

15. ábra. A tör töredéke.

mán területen.²³ Ezt a fajta díszítést Th. Voigt noricum-pannoniai kézművesektől származtatja ill. „Ihre Winkelzier deutet Herkunft aus der norisch-pannonischen Metallwerker-Tradition an.”²⁴

A Katzelsdorf-i fegyverek földbe-kerülésére O. Urban, terra sigillaták alapján, a késő tiberiusitól a kora Flaviusokig tartó időszakot ill. az I. század két középső negyedét jelöli meg.²⁵

A pajzsdudor formák és a háromszögekből, bemélyített vonalakkal álló hasonló díszítések alapján,²⁶ szoros és élénk kereskedelmi tevékenységet feltételezve D és É között,²⁷ mégis²⁸ felvethetjük a Dunától É-ra ismert germán sírok leleteinek azonos keltező értékét a noricum-pannoniai kör, hasonló anyagot tartalmazó sírjainál is. Valószínűleg ugyan ezen megfontolásból javasolja Godłowski a kálozi pajzs és pajzsfogó Eggers féle B₂ lépcső elejére helyezését.²⁹ A Belgrád melletti Zemun-Gardoš-i (Zimony-gárdosi) leleteknél³⁰ a kálozi és az inotai leletek későbbiek lehetnek. Ezt támasztja alá a zimonyi pajzsfogó noricum-pannoniai körben és Szabad Germánia eddig feltárt pajzsfogóitól eltérő alaplemeze, az említettekhez hasonló, mégis jelentősen eltérő díszítési módja.³¹ W. M. Wernernek kronológiai szempontból gondot okoz a zimonyi lelet összeállítása, ugyanis a benne szereplő tárgyak a LT B/C-re, a LT D-re (pajzsdudor) és a koracsászárkorra utalnak. A zágrábi múzeumba került tárgyak zárt leletegyüttes volta is kérdésesé vált számára.³²

A kemenesszentpéteri kardot (Kat. 1.3.9. – 8. ábra 1.) erősen átégve, nagyon rossz állapotban találtuk meg. A kétszeres összehajtást, amely az első és a második harmadban érte a kardot, jól meg lehetett figyelni. A kard a hosszú kardok

sorába tartozik, pengéje háromszögletes. A pengékiképzés megfelelőit kelta anyagban Bácskából, Dolecből (Jugoszlávia), és Romániából idézhetjük.³³ A kardhoz félköríves kardkoptató tartozott (Kat. 1.3. 10. – 8. ábra 2.).

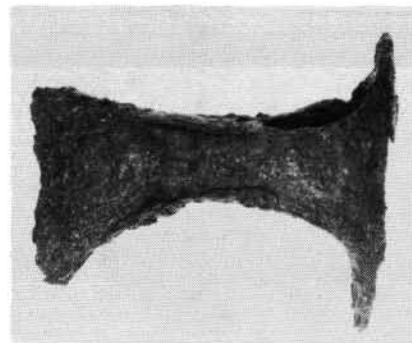
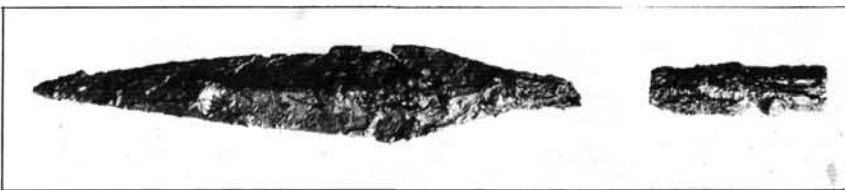
Pannonia római kori sírjaiban pl. Szombathely, Hámán K. úti temető, Inota, 1. sz. halom, találkoztunk már törökkel.³⁴ A kemenesszentpéteri tör (Kat. 1.3.8. – 7. ábra 13., 15. ábra) közepén erős él fut. Nyélkiképzéséről az égés okozta deformálódás miatt, nem kaphatunk felvilágosítást.

A halomsír leletei között 2 lándzsa (7. ábra 12., 8. ábra 15., 16. ábra) is volt. Az alul ülő deltoid formájú, meghajlított nagyobbik lándzsa szélei és hegye hiányzik. A kisebbik (Kat. 1.3.11.), ugyancsak töredékes, középelével, nyélcsovóval a halimbai vas lándzsára emlékeztet.³⁵ A pilumhegy hasonló nyélkiképzése miatt a halimbai lándzsát, amelynek pengéje a La Tène pengékre hasonlít, Bónis É. római fegyvernek gondolja,³⁶ a sírokat pedig Hadrianus uralkodása és a márkomann háborúk közötti időszakra helyezi.³⁷

A balták (harcibalták – Kat. 1.3.13–14. – 7. ábra 15., 19., 17. ábra) ugyanúgy, mint a sarkantyúk (Kat. 1.3.16–17. – 8. ábra 3., 5.) kelta körben ismertek voltak.³⁸ A balta, fegyverként, germán anyagban a II. században jelenik csak meg,³⁹ úgy tűnik azonban, hogy a keltáknál is és a germánoknál is a fegyverkészletben, vagy a fegyverhasználatban alárendelt szerepük lehetett. A kemenesszentpéteri példányok legjobb párhuzama a kálozi leletanyag szárnyas baltája.⁴⁰

A halom felhordott földjéből került elő az elhunyt ruházatához sorolható kétgombos fibula töredéke

16. ábra. A lándzsa töredékei.

17. ábra. Vas harcibalta.

(Kat. 6.1. – 10. ábra 22.). A kétgombos fibulákat általában női viselget tartozékának szokták tartani.⁴¹ A halom feltöltésébe női és férfi, élőkhöz és az elhunythoz egyaránt tartozó tárgyak is kerülhettek. Mégis a fibula égése és az, hogy Kapfensteinben férfi sírban is találtak⁴² kétgombos fibulát, valószínűsíti a fibulának a halomban eltemetethez tartozását. A Garbsch féle A 236 h csoportba sorolható fibula fellépése kb. 100–II. század második felére tehető.⁴³

A kemenesszentpéteri halomsír gazdag bronzedény mellékletekben. Valamennyi felkerült az elhunytal együtt a máglyára. Az égés okozta deformáció megnehezíti az edénytípusok és stílusjegyek felismerését. Az edények java öntött, azonban néhány lemeztöredéket is találtunk közöttük. (Kat. 1.3.46–49.)

A töredékekből 8–10 edényre következtethetünk: korsó (Kat. 1.3.28., 1.3.33., 1.3.36., 3.2., 9. ábra 1., 9., 13., 10. ábra 27.) korsó (Kat. 1.3.30., 1.3.43., 9. ábra 8., 19.), esetleg egy veder? (Kat. 1.3.32., 9. ábra 6.), situla-veder (Kat. 1.3.18., 1.3.29., 1.3.31., 8. ábra 7–8., 13., 9. ábra 2–3., 4–5.), serpenyő (Kat. 1.2.2., 1.3.34., 7. ábra 2., 9. ábra 10.), esetleg egy másik serpenyő, vagy tál, vagy medence (Kat. 1.3.38., 10. ábra 1., 5., 8., 10.), tál (Kat. 1.3.35., 1.3.41., 3.5., 9. ábra 7., 14., 18., 10. ábra 25.), medence, vagy tál (Kat. 1.3.40., 9. ábra 17.), kis veder, vagy meritő (Kat. 1.3.39., 10. ábra 6–7., 9.), kis edényke (Kat. 1.3.42., 9. ábra 15–16.)

A korsó öntött fülének felső növényi motívuma, alsó kehely kiképzése leegyszerűsített, lapos kidolgozású (9. ábra 1., 19. ábra). A levélkehelyből kinövő szakállas férfifej (szatírfej?) a sisciai korsó fülével hozható kapcsolatba és az I–III. századon át használt korsók széles horizontján belül a korábbi, de a sisciaianál valószínűleg későbbi darabok között kell elhelyeznünk.⁴⁴

18. ábra. a. Situlafül-attache, b. situlalábak.

Másik korszok megítélésének kiindulópontjává a női fejés végződést és a mélyen árkolt, levélkehely szerűen szétnyíló fültípust vettük figyelembe. (9. ábra 8., 20. ábra.) Ezek a típusú fülek osztott szájperemű korszoknál lépnek fel (Vö.: löhere szájnilyás korszok). A korszok a Herstal-i, a Hauxton-ban talált, Eggers 125 típusú edénynek felel meg.⁴³ Mélyen árkolt füleket találunk Brigetioban és Szőlőgyörökön is.^{45a} A kemenesszentpéteri fül kialakítása és metszete a Herstal-i fülhöz hasonló, amelyet viszont a Vervoz-Fécheroux II. temető flaviusi korszójával állítanak párhuzamba.⁴⁶

Eggers 24, 25–29-es típusú *situlá*inak-vedreinek attache-ait palmetta galléros, két oldalt állatfejekbe, vagy azok leegyszerűsödött változatába végződő női fejek alkotják. Kemenesszentpéteren a háromszögbe foglalt, sematikus arcok, elmosódott palmetta gallér és a vájattal díszített lábak alapján (9. ábra 2–3., 8. ábra 7–8., 13., 18. ábra) egy Eggers 27, 29-es *situla*formáihoz közelálló edényt határoztunk meg. A korábbi, szépen megformált attache-okhoz képest a kemenesszentpéteri, nemcsak az égésnek tulajdonítható, erős degenerációt mutat és inkább az Eggers féle B₂–C₁-es formákhoz állhat közelebb.⁴⁷ Radnóti A. megfogalmazása darabunkra teljes egészében jellemző: „A beálló degenerációs folyamat révén először a két állatfej válik értelmetlen nyúlvánnyá, a fej pedig egyre kisebbedik, s a pal-

metta széles gallérrá változik; végül a fej lárvaszerű kerek maszk lesz...⁴⁸

A katalógus 1.2.2., 1.3.34., 1.3.38-as tárgyai egy, vagy két *serpenyőhöz*, vagy egy *serpenyőhöz* és egy *tálhoz*, vagy *medencéhez* tartoznak. A síkozott karikát és a női fejét ábrázoló attache-t (7. ábra 2., 9. ábra 10., 11. ábra) az Eggers féle B₂ lépésőbe sorolt Dowalton-Loch-i és a tiberiusi hagyományokat mutató Řepov-i serpenyő-applikáció alapján köztöltük egymáshoz.⁴⁹

Tálunkhoz (9. ábra 14., 18., 7., 10. ábra 25.) B. A. Raev Bulgáriából, Pomorje-ből bemutatott, I–II. század fordulójára keltezett táltöredéke különbözik párhuzamul.⁵⁰

A katalógusbar 1.3.40. (9. ábra 17.) számon szereplő peremtöredékünk meredek falú *tálnak*,⁵¹ vagy *medencének* lehetett része. 1.3.39-es (10. ábra 6–7., 9.) peremtöredékeinknél egy *kis veder* is számításba jöhetett, míg az 1.3.42-es (9. ábra 15–16.) szám alatt leírt párnás aljtöredékeink egy *kisebb edénykéhez* tarthatnak.⁵²

A bronzleletek sorát Kemenesszentpéteren valószínűleg két *bronzmécses* zárta, amelyek közül az egyik volutás mécsesnek lehet a töredéke. (10. ábra 15., 17.)

A kemenesszentpéteri halmot közvetlenül a feltárás után – előzetesen – az I. és II. század fordulójára kelteztük.⁵³ A leletanyag áttekintése után keltezésünk nem szorul lényegesebb módosításra, legfeljebb még a II. század első évtizedei is szóba jöhetnek. Keltezésünket a kerámia urnára, az enyhén homorú oldalú pajzdudor típusra, a szögletes alaplemézű, díszített pajzsfogóra és néhány bronzedény részlete alapoztuk. A fegyver anyag – úgy érezzük – valamivel korábbi keltezést is lehetővé tenne, de a bronz fülek, az applikáció fej, vagy maszk ábrázolásaiból nem mindig lehet következtetni az égés előtti állapotra.

A kemenesszentpéteri halomsír tulajdonképpen a kálozi és a kálozi típusú temetkezésekhez szolgál újabb adalékokkal. A pannoni leletanyagban ez a két temetkezés áll a legközelebb egymáshoz, azzal a különbséggel, hogy a kemenesszentpéteri halomsírban nincs kocsitemetkezés. A kemenesszentpéteri halom, az inotaihoz és a kálozihoz hasonlóan gazdag volt bronzedény mellékletekben.⁵⁴ A bennszülött vezető réteg sírjaiba ill. azok közelébe, Inotán is és Kálozon is, eltemették a kocsit és a lovakat.⁵⁵ Kemenesszentpéteren viszont, ahol a sarkantyú lovasra utalt, még a ló csontváza sem került elő. Lehetséges, hogy az el-

hunyt, népe vezető rétege körébe tartozott, de nem volt annak vezetője.

Az inotai leletek feldolgozása kapcsán is felmerült már az a gondolat, hogy a halomsírok közelében mindegyik sír fölött állhatott kisebb halom. A halom nagyságát viszont a társadalmi helyzet határozhatta meg.⁵⁶ Úgy tűnik, hogy Kemenesszentpéter lenne az a lelőhely, ahol ez a hipotézis igazolást nyerhetne, mert a római út közelében álló – feltehetőleg inkább római kori – halomok, egy kivétellel, azonos magasságúak, viszonylag alacsonyak. Az az egy azonban ma is 2,6 m magasan emelkedik ki a környezetből.⁵⁷ Ezzel magyarázatot kaphatnának a halomkéval hasonló leletanyagot tartalmazó, mára már halom nélküli temetkezések (pl. Mannersdorf, Vinnár).⁵⁸

A Katzelsdorf-i halomsírokkal kapcsolatban O. Urban újra hangsúlyozta azok ill. azok egy részének germán jellegét, s a temetkezésekben (1., 2. és 4. halom) azoknak a germán harcosoknak a sírját látja, akiket Vannius kíséretében, 50-ben Pannoniában telepítettek le.⁵⁹ Anélkül, hogy a kálozi, kemenesszentpéteri és az azokhoz hasonló temetkezések etnikumának kérdésében állást foglalnánk^{60–61}, ismételtten meg kell jegyeznünk, hogy Pannoniában több-

19. ábra. Korsóful.

20. ábra. Korsófül

ségében az eraviszkuszokra jellemző kocsitemetkezés nem lép fel Káloztól, Inotától Ny-ra. A fegyver mellékletek viszont, törzsi területtől független elterjedést mutatnak (Káloz, Inota-vas pajzsdudorára tekintettel, Kemenesszentpéter, Vinár, Katzelsdorf, Mannersdorf stb., a Dunától É-ra), tehát az eraviszkuszoknál és a boioknál, valamint a birodalmon kívül. A Mannersdorf-i sírok csonak alakú és összehajtható vereiteinek párhuzamai Szlovákiából is nagy számban ismertek,⁶² és ezek a veretek kerülnek elő az azalnak mondott területen, Sikátoron az újabban feltárt, fegyvert is tartalmazó, korarómai temetőben.⁶³

Összefoglalóan tehát elmondhatjuk, hogy Pannoniában az általában germánnak, vagy germán jellegűnek mondott leletanyag Szombathely, Halimba és más pannoniai, általános provinciális római mellékletet tartalmazó sírjaival egyidejűleg (városi territóriumon kívül?), vagy azok periferiáján⁶⁴ a Fertő tó melletti, a Rába folyó K-Ny-i irányú kanyarulatának K-i meghosszabbítása mentén (Kemenesszentpéter, Sikátor) és attól D-re eső (Vinár, Káloz) temetkezésekben lép fel. A jelenségek mindkét Pannoniára érvényesek, összefüggéseik azonban még nem világosak.⁶⁵

IRODALOM

- BÓNA 1955 = BÓNA, I.: Der Fund von Káloz. ActaArch 6. 1955. 72–77.
 BÓNA 1963 = BÓNA, I.: Beiträge zur Archäologie und Geschichte der Quaden. ActaArch 15. 1963. 240–307.

- BÓNA 1978 = BÓNA I.: A kálozi korarómai sírok revíziója. Alba Regia 16. 1978. 269–280.
 BÓNIS 1942 = BÓNIS É.: A császárkori edényművesség termékei Pannoniában. Diss. Pann. II/20. Budapest 1942. 268
 BÓNIS 1960 = BÓNIS, É.: Römerzeitliche Gräber in Halimba. FolArch 12. 1960. 91–111.
 BÓNIS 1968 = BÓNIS, É. B.: Emaillierte Palästra-Geräte aus Brigetio. FolArch 19. 1968. 25–58.
 BÓNIS 1981 = BÓNIS, E. B.: Das kaiserzeitliche „Wagengrab“ 1 von Káloz. FolArch 32. 1981. 95–144.
 BOUZEK 1977 = BOUZEK, J.: Roman imported figural Bronz in Bohemia. LimesAkt. d. XI. Limeskongressus Székesfehérvár 1969. (Budapest 1977) 171–179.
 BUOCZ 1961 = P. BUOCZ T.: Korarómai sírok a szombathelyi Rumi úton. ArchÉrt. 88. 1961. 219–239.
 Die Germanen = Die Germanen. Geschichte und Kultur der germanischen Stämme in Mitteleuropa. Berlin 1983. Ed. J. Herrmann. Bd. 1. 584
 EGGERS 1951 = EGGERS, H. J.: Der römische Import im Freien Germanien. Hamburg 1951.
 EGGERS 1955 = EGGERS, H. J.: Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Jb. RGZM 2. 1955. 196–244.
 EGGERS 1966 = EGGERS, H. J.: Römische Bronzegefäße in Britannien. Jb. RGZM 13. 1966. 67–164.
 GODŁOWSKI 1984 = GODŁOWSKI, K.: „Superiores barbari“ und die Markomannenkriege im Lichte archäologischer Quellen. SlovArch 32/2. 1984. 327–350.
 HORVÁTH 1981 = HORVÁTH L.: A szőlősgyörfői rómakori sír. ComArchHung 1981. 59–81.
 HUNYADY 1942 = HUNYADY I.: Kelták a Kárpát-medencében. Diss. Pann II/18. 1942 – Táblakötet.
 JAHN 1916 = JAHN, M.: Bewaffnung der Germanen. Würzburg 1916. Mannus Bibl. 16.
 JOBST 1975 = JOBST, W.: Die römischen Fibeln aus Lauriacum. Forschungen in Lauriacum. 10. Linz 1975. 246.
 Kat. = Katalógus
 KEILING 1984 = KEILING, H.: Wiebendorf. Ein Urnenfriedhof der frühromischen Kaiserzeit im Kreis Hagenow. Berlin 1984. 223–Beitr. zur Ur-, u. Frühgesch. d. Bezirk Rostock, Schwerin u. Neubrandenburg 17.
 KERCHLER 1967 = KERCHLER, H.: Die römerzeitlichen Brandbestattungen unter Hügeln in Niederösterreich. ArchAu Bb. 8. 1967. 224
 KOLNÍK 1980 = KOLNÍK, T.: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Teil 1. Bratislava 1980. 331
 KOLNÍK 1982 = KOLNÍK, T.: Historische und kulturelle Zusammenhänge und Handelsbeziehungen die europäischen Bernsteinstrasse entlang vom 1. Jahrtausend v. u. Z. bis zum Ende der römischen Kaiserzeit. Savaria 16. 1982. 243–263.
 MARIËN 1974 = MARIËN, M. E.: Objets de bronze comme „antiquités“ dans les mobiliers de tumuli belgo-romains. Bulletin des Musées Royaux d'Art et d'Histoire. 36. 1974. (Bruxelles 1977) 9–19.
 MÓCSY 1954 = MÓCSY A.: Korarómai sírok Szombathelyről. ArchÉrt 81. 1954. 167–190.
 MÓCSY 1959 = MÓCSY, A.: Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen. Budapest 1959. 276
 MÓCSY 1965 = MÓCSY A.: Savaria utca-rendszerének rekonstrukciója. ArchÉrt 92. 1965. 27–35.
 MRT 4 = DAX M.–ÉRI I.–MITHAY S.–PALÁGYI S.–TORMA I.: Magyarország Régészeti Topográfiája 4. A pápai és zirci járás. Budapest 1972. 330
 PALÁGYI–TORMA 1971 = PALÁGYI, S.–TORMA, I.: Kemenesszentpéter–Pagony. ArchForsch. 1969. Mitt. d. Arch. Inst. d. Ung. Akad. d. Wissensch. Budapest 1971. 179.
 PALÁGYI 1981 = PALÁGYI, S.: Die römischen Hügelgräber von Inota. Alba Regia 19. 1981. (1982) 7–94.
 PHM Pápa, Helytörténeti Múzeum.
 RADNÓTI 1938 = RADNÓTI A.: A pannoniai római bronzedények. Diss. Pann. II/6. 1938. 146
 RAEV 1977 = RAEV, B. A.: Die Bronzegefäße der römischen Kaiserzeit in Thracien und Mösien. BRGK 58. 1977. 605–643.
 RENARD 1900 = RENARD, L.: Découvert d'antiquités romaines à Herstal. Bull. de l'Inst. Arch. Liegeois 29. 1900. 162–232.
 SCHULTZE 1982 = SCHULTZE, E.: Ein kaiserzeitliches Waffengrab aus Altbarnim, Kr. Seelow. Ausgr. u. Funde 27. 1982. 69–73.
 TODOROVIC 1968 = TODOROVIC, J.: Kelti u jugoistočnoj Europi. Die Kelten in süd-Ost Europa. Diss. VII. Beograd 1968. 180
 URBAN 1984 = URBAN, O. H.: Das Gräberfeld von Kapfenstein und die römischen Hügelgräber in Österreich. München 1984. 304
 URBAN 1984a = URBAN, O. H.: Das frühkaiserzeitliche Hügelgräberfeld von Katzelsdorf, Niederösterreich. ArchAu 68. 1984. 73–110.
 VOIT 1976 = VOIT, TH.: Das hermundurische Urnengräberfeld bei Bornitz, Kr. Zeitz. Jahresschr. f. Mitteldeutsche Vorgeschichte. Bd. 59. 1976. 173–343.
 WEGEWITZ 1972 = WEGEWITZ, W.: Das langobardische Brandgräberfeld von Putensen, Kr. Harburg. Die Urnenfriedhöfe in Niedersachsen. Bd. 10. Hildesheim 1972. 301
 WERNER 1984 = WERNER, W. M.: Latènezeitliche Trenschen in Jugoslawien. Posavski Muzej Brežice, kn. 6. Keltski voz. Brežice 1984.

JEGYZETEK

1. MRT 4. 26/8., 37/5 lh.
2. MRT 4 129., 37/6 lh.; PALÁGYI–TORMA 1971. 179.
3. A pajzsdudor, a tör anyagának meghatározásáért Bakos Miklósnak, Gegus Ernőnek, Kemény Györgynek,

- Lóvitusz Évának és Székely Leventének tartozom köszönettel.
4. Vö.: PALÁGYI 1981. 19.
 5. BÓNIS 1942. 11–12.; MÓCSY 1954. 186.; BUOCZ 1961. 236., 238., IV. t.1., V. t. 2., VIII. t. 1., XXVI. t. 1., XXXIII. t. 1. és ezek variációi ill. pl. Palágyi S. balácai ásatásából.
 6. MÓCSY 1965. 34.
 7. BÓNA 1955. T. XVII., XVIII. 2., XIX. 6.; BÓNA 1963. T. LI. 3.
 8. MRT 4. 262., 315., 23. t. 7.
 9. Katzelsdorf 2. halomcsoport 2. síra Jahn 5 típusú pajzdudor a kemenesszentpéterinél valamivel korábbi formát mutat – KERCHLER 1967. T. LVIII. 3., URBAN 1984. 215., URBAN 1984a 94. Abb. 14., Mannersdorf–KERCHLER 1967. 214., T. LXXII. 1–2., 8.
 10. WERNER 1984. 14.; BÓNA 1963. T. LI. 6.
 11. KOLNIK 1980. 331.; GODŁOWSKI 1984. 327–350.; WEGEWITZ 1972. 301.; VOIT 1976. 173–342.; SCHULTZE 1982. 69–73.; KEILING 1984. 223.
 12. BÓNA 1955. T. XIX. 4.
 13. URBAN 1984a 94.
 14. JAHN 1916. 177–179.
 15. PALÁGYI 1981. T. II. 5., 25.
 16. WEGEWITZ 1972. 245.
 17. Die Germanen T. 44. c.
 18. Vö.: 11. jegyzet
 19. WEGEWITZ 1972. T. 17/59.; GODŁOWSKI 1984. Abb. 3 : 12.
 20. GODŁOWSKY 1984. Abb. 4 : 25–26.
 21. KOLNIK 1980. T. LXXVI. c.
 22. GODŁOWSKY 1984. 337–339.
 23. WEGEWITZ 1972. 249.; SCHULTZE 1982. 72.; VOIT 1976.
 24. VOIGT 1976. 296. és BÓNA 1978. 272–273.
 25. URBAN 1984a 95.
 26. Vö.: 23. jegyzet.
 27. KOLNIK 1982. 256.; VOIT 1976. 318.
 28. BÓNA 1978. 273.
 29. GODŁOWSKI 1984. 340.
 30. BÓNA 1978. 273.
 31. Vö.: 11. jegyzet; BÓNA 1955. T. XIX. 6., BÓNA 1963. T. LI. 6.; KERCHLER 1967. T. LXXII. 1.
 32. WERNER 1984. 143.
 33. HUNYADY 1942. T.; XLII. 13.; TODOROVIC 1968. 180. Sl. 24/6., 28/13.
 34. MÓCSY 1954. 170–171., 190.; PALÁGYI 1981. T. II. 10.
 35. BÓNIS 1960. 91., 95., Abb. 24/7.
 36. BÓNIS 1960. 108.
 37. BÓNIS 1960. 109.
 38. TODOROVIC 1968. 174.
 39. WEGEWITZ 1972. 245.; Die Germanen 349.
 40. BÓNA 1955. T. XIX. 4.
 41. JOBST 1975. 45.; KERCHLER 1967. 22.
 42. URBAN 1984. 120.
 43. JOBST 1975. 46.; URBAN 1984. 20. – Kapfensteinnel kapcsolatban 80 és 180 közé keltezi.
 44. RADNÓTI 1938. 134–135.
 45. MARIEN 1974. Fig. 2.; EGGERS 1966. 39. Abb. 39a; EGGERS 1951. Typ 125.
 - 45a. BÓNIS 1968. 25–27., Abb. 7. 1–8, 1.; HORVÁTH 1981. 65–77. 7. kép 1a–b, 14. kép 1a–c.
 46. MARIEN 1974. 12–13., RENARD 1900. 162–232., Pl. A–H.
 47. EGGERS 1951. Typ 27, 29.; EGGERS 1955. 230.
 48. RADNÓTI 1938. 93.
 49. EGGERS 1966. 109., 160. Abb. 61.; BOUZEK 1977. 174., Fig. 4.
 50. RAEV 1977. 633. T. 23. 3.
 51. RADNÓTI 1938. XII. t. 62.
 52. RAEV 1977. T. 9. 2., 633. – I. század második fele.
 53. MRT 4. 129.
 54. BÓNIS 1981. 95–143.
 55. PALÁGYI 1981. 8., 12.; BÓNA 1978. 269.
 56. PALÁGYI 1981. 30.
 57. MRT 4 127–128.
 58. KERCHLER 1967. 26.; MRT 4 261–262., 80/4 lh.
 59. URBAN 1984a 101.
 60. BÓNA 1955. 72–77.; BÓNA 1978. 269–270. – bár későbbi keltezőt javasolt.
 61. BÓNA 1978. 277.
 62. KERCHLER 1967. T. LXXIII. 2. 7–8.; KOLNIK 1980. 331.
 63. MÓCSY 1959. 55.; A temető a MRT 4 69/6-os lh. közelében fckszik., Palágyi S.: Rég. Ser. II. 1987-re vonatkozó számában.
 64. Vö 6-os jegyzet.
 65. A bronzedények meghatározásában nyújtott önzetlen segítségéért Szabó Klárának mondok köszönetet. Ugyancsak köszönöm Szepsi Szücs Levente, Róka Lajos, Szabó Istváné Ézsiás Gizella, Györgydeák György fotós és grafikus kollégáimnak segítségüket.

K. PALÁGYI SYLVIA

ÜBER DAS RÖMISCHE HÜGELGRAB
AUS KEMENESSZENTPÉTER

Der 0,74 m hohe Hügel mit einem Durchmesser von 14,25–14,90 m, der in Kemenesszentpéter in der Nähe des römischen Weges freigelegt wurde, hat sich bei den Ausgrabungen im Jahre 1969 als ein römisches Hügelgrab erwiesen. Ausser der Urne (Kat. 1.1 Abb. 5–6) wurde in das Grab und um das Grab (Abb. 1–4) die Überreste des am Scheiterhaufen verbrannten Schildes und die Bruchstücke der Waffen, sowie der Bronzegefässe (Abb. 7–20) gelegt.

Im Hügel wurden 3 Keramikgefässe gefunden, davon war nur die Urne im Grab ganz und wohlbehalten. Die anderen Stücke müssen die Scherben der vom Scheiterhaufen gefallenen Gefässe oder die Überreste des noch beim offenen Grab stattgefundenen Totenmahls gewesen sein. Die Parallelen der Gefässe kamen auch in den Gräbern in Szombathely vor, die auf die Wende des 1. und 2. Jahrhunderts datiert wurden.⁵

Die Waffen des in dem Hügel in Kemenesszentpéter begrabenen Mannes haben wir folgenderweise identifiziert: ein konischer *Eisenschildebuckel* mit Bronzeplattebelag (Kat. 1.3.1., 1.3.2. Abb. 7. 3–7) mit *Bronzeschildgriff* (Kat. 1.3.5, Abb. 7. 14) mit Silber-, Bronze-, Eisen-

Schildrandbeschlägen (Kat. 1.3.3, 1.3.4, 1.3.19, Abb. 7. 8–11, Abb. 8. 6), ein dreigeteiltes *Eisenschwert* mit zwei Klingen (Kat. 1.3.9–10, Abb. 8. 1–2) ein *Eisendolch* (Kat. 1.3.8, Abb. 7. 13), eine schmalere und eine breitere *Eisenlanze* (Kat. 1.3.11–12, Abb. 7. 12, Abb. 8. 15), *Bronzelanzende* oder *Lanzengriff* (Kat. 2.1, Abb. 10. 16), zwei *Eisenäxte* (Kat. 1.3 13–14, Abb. 7. 15, 19), zwei *Eisensporen* (Kat. 1.3. 16, 17, Abb. 8. 3,5).

Bei der Zusammenstellung des Waffenmaterials gelten in Pannonien als die besten Parallelen des Schildgriffes und der Verzierungen des Schildrandes die Gräber in Kálóz,⁷ die Funden aus den Vinár-er Gräbern,⁸ die Waffen aus Katzelsdorf und Mannersdorf.⁹ Im Barbaricum gibt es Parallelen auch für den konischen Schildbuckel, sowie für den Schildgriff und für die Schildrandbeschläge^{11–26}. Ähnliche Klinge- und Stielansführung wie beim Schwert und dem kleineren Dolch finden wir beim keltischen Material und in Halimba.^{33, 35–36} Die besten Analogien zu den Kriessaxten kamen ebenfalls in Kálóz zum Vorschein.⁴⁰

Die zweiknöpfige *Fibel* gehörte wahrscheinlich auch zur Kleidung des Verstor-

benen (Kat. 6.1, Abb. 10. 22). Auf die Verwendung deren an Manneskleidung weist das Beispiel aus Kapfenstein hin.⁴²

Von den verbrannten, deformierten *Bronzebruchstücken* identifizierten wir einen *Krug* (Kat. 1.3.28, 1.3.33, 1.3.36, 3.2, Abb. 9. 1, 9, 13, Abb. 10. 27), einen *anderen Krug* (Kat. 1.3.30, 1.3.43, Abb. 9. 8. 19), einen *Eimer?* (Kat. 1.3.32, Abb. 9. 6), eine *Situla* (Kat. 1.3.18, 1.3.29, 1.3.31, Abb. 8. 7–8, 13, Abb. 9. 2–5), eine *Kasserolle* (Kat. 1.2.2, 1.3.34, Abb. 7. 2, Abb. 9. 10.) eventuell eine *andere Kasserolle* oder *Schüssel* oder *Becken* (Kat. 1.3.38, Abb. 10. 1, 5, 8, 10), eine *Schüssel* (Kat. 1.3.35, 1.3.41, 3.5, Abb. 9. 7, 14, 18), ein *Becken* oder *Schüssel* (Kat. 1.3.40., Abb. 9. 17), einen kleinen *Eimer* oder *Schöpföffel* (Kat. 1.3.39, Abb. 10. 6–7, 9), ein *kleines Töpfelchen* (Kat. 1.3.42, Abb. 9. 15–16)

Der tief gezogene Henkel des Kruges mit geteilter Mündung sieht dem Henkel aus Herstal ähnlich.⁴⁶

Die Bruchstücke der Situla aus Kemenesszentpéter sind mit den Geschirrtypen Eggers 27, 29. verwandt. Die Attaches zeigen eine starke Degeneration.^{47–48} Der geflachte Ring und die einen Frauenkopf darstellende Applikation (Abb. 7.2, Abb.

9. 10) stehen den Verzierungen der in Dowalton–Loch und Řepov gefundenen Kasserollen nahe.⁴⁹

Den Hügel in Kemenesszentpéter haben wir unmittelbar nach der Freilegung auf die Wende des 1. und 2. Jahrhunderts datiert.⁵³ Die Bearbeitung des Fundematerials hat die Richtigkeit unserer Datierung bestätigt, man könnte sie vielleicht mit den ersten Jahrzehnten des 2. Jahrhunderts ergänzen. Das Waffenmaterial könnte auch auf früher datiert werden, aber die verbrannten, deformierten Bronzegeschirrbrockstücke weisen auf ein späteres Datum hin, obwohl es nicht immer gelungen ist, aus diesen Details genau auf den originellen Zustand zu schliessen.

Von dem pannonischen Fundematerial stehen die Bestattungen in Kemenesszentpéter und Kálóz am nächsten zueinander, mit dem Unterschied, dass in dem Hügelgrab in Kemenesszentpéter kein Wagen begraben war. Wagen, Waffen und reiche Bronzegeschirrbegaben wurden auch in Inota gefunden.⁵⁵ In Kemenesszentpéter fehlte nicht nur der Wagen, aber auch das Pferd, obwohl beim Verstorbenen auch Sporen gefunden wurden. Es könnte sein, dass der Tote im Kemenesszentpéterer Hügel zu der leitenden Schicht seines Volkes gehörte, aber es war nicht dessen Führer. Die Überreste des Mannes vom höchsten Rang dieser Gemeinschaft ist wahrscheinlich im höchsten (2,6 m hoch), noch nicht freigelegten grossen Hügel am Rande des

römischen Weges in Kemenesszentpéter zu suchen.

Im Zusammenhang mit Katzeldorf hat O. Urban den germanischen Charakter eines Teiles der dortigen Hügelgräber hervorgehoben.⁵⁹ Ohne in der Frage des Ethnikums (ob germanisch oder keltisch) der Bestattungen in Kálóz, Kemenesszentpéter u. ä. endgültig Stellung zu nehmen⁶⁰⁻⁶¹, müssen wir erwähnen, dass es in Pannonien Wagen–Bestattung, wie es für die Eravischen charakteristisch war, westlich von Kálóz, Inota keine gab, doch die Waffenbegaben zeigen ihre allgemeine Verbreitung unabhängig vom Gebiet des Stammes, sie kommen also auch bei den Eravischen, Boien, Azalen und ausserhalb des Reiches vor.⁶²⁻⁶³

VERESS D. CSABA

A KÁL-VÖLGY TÖRTÉNETE

III. rész

A KÁL-VÖLGY TÖRTÉNETE 1712–1792 KÖZÖTT

1. Gazdasági és társadalmi helyzet a kuruc háború befejezésétől az úrbérrendezési törvényig. (1711–1769)

A török háborúkat és a Rákóczi-szabadságharcot követően, az 1710-es évektől a Kál-völgyben is – mint az egész országban – fokozatosan helyreálltak a feudális társadalmi és gazdasági viszonyok. A veszprémi püspökség és káptalan újra visszakapta a XIV. század közepe óta uralt birtokait: a püspökség Mindszentkállát (1715: „Possessio Mindszent Kállya Episcopatus Wespremiensis”) és Szentbékállát birtokot, melyen azonban az Acsády-családdal osztozott (1715: „Possessio Szent Bekállya Episcopatus Wespremiensis et Familia Acsády”); a veszprémi káptalan pedig a hajdani Kiskállt vagy Kisfaludot. (1715: „Possessio Kisfalud Capituli Wespremiensis.” Egyidejűleg a Bécsben működő Neoquistica Commissio – a birtokjog okleveles igazolása és a birtok értékének 10%-ára rúgó „fegyverváltság” lefizetése után – megerősítette jogaiban és birtokában a két ősi kismemesi falu: Köveskál és Kővágóórs nemesi családait (1715: „Possessio Kővágó Eörs, Nobilium Baranyi, Domokos, Eösze, Sotaj, Györffi et Kis Eörsy.”)

A Kál-völgy hűbéres falvai 1714–1767 között

Mindhárom hűbéres faluban – Mindszentkállán, Szentbékállán és Kisfaludon – megtaláljuk a késői feudalizmus („a második jobbágság”) három jellegzetes paraszti rétegét: a „colonus”-t (a telkes jobbágyot), a „libertinus”-t (a szabadost) és az „inquilinus”-t (a zsellért).

Mindszentkállán („Possessio Mindszent Kállya Episcopatus Wespremiensis”) az 1711. november 23-i vár-

megei összeírás óta jelentős változás nem volt. Csupán egy család (Laki Gergely) tűnt el 1714-ben. Az 1714. évi Zala vármegyei Általános Összeírás (Conscriptio Universales) a faluban ekkor még csak két csoportot különböztetett meg: négy családot (Molnár János bíró, Molnár György, Molnár Mihály és Varga István) „hospites”-nek nevez. Ezek ebben az évben még nem voltak örökös jobbágyok, hanem szabad költözési joggal bírtak és „arendát” fizettek, azaz úrbéri kötelezettségeiket (kilenced, robot, ajándékok) meghatározott pénzüsszegben váltották meg földes-

1. ábra. A Kál-völgy földrajzi helyzete.

